

Pregledni znanstveni rad
UDK:321.7 (569.4)
Primljeno: 25.ožujak.2013.

Izrael - židovska i demokratska država

Stjepan Vukas*

Sažetak

Članak problematizira demokratski karakter Države Izrael i uspoređuje ga sa stvarnim stanjem stvari. Proturječnost određenja Izraela kao „židovske i demokratske“ države već je u samom početku stvaranja prouzročila određene karakteristike koje su teško usporedive sa zapadnim liberalnim demokracijama. Izrael se takvim pokušava prikazati usprkos očiglednom nepovoljnom položaju arapske manjine koja danas čini približno 20 posto stanovništva. Taj se položaj izraelskih Arapa odražava ne samo na status manjine u Izraelu već i na geopolitičku situaciju na prostoru Izraela i Zapadne Obale. Status Palestinaca može se iščitati iz svakodnevne političke prakse, ali i iz temeljnih dokumenata i zakonodavstva Države Izrael. Segregacija stanovništva prema vjerskom određenju čini nevidljivi zid unutar samog izraelskog društva.

Ključne riječi: Država Izrael, demokracija, arapska manjina, stanovništvo, zakonodavstvo

Uvod

Izrael sebe definira kao „demokratsku i židovsku državu“. Iako se te temeljne odrednice ne pojavljuju u *Deklaraciji o neovisnosti* iz 1948. godine kojom je osnovana Država Izrael, njegovo se određenje kao židovske i demokratske države pojavljuje u brojnim drugim dokumentima, a napose u temeljnim zakonima Izraela. Ova sintagma prije svega nameće sljedeće pitanje: što znači da je država demokratska, a u isto vrijeme židovska? Država je demokratska kada se u njoj politički procesi odvijaju prema određenim političkim standardima; to su višestranački sustav, slobodno i univerzalno pravo glasa, jednakost građana, odnosno politički procesi koji se odvijaju prema političkim tradicijama zapadnih demokracija.

Mnogo veću nedoumicu izaziva odrednica „židovski“. U takvom određenju države ne bi bilo ništa sporno kada u njoj ne bi živjelo približno 20 posto građana ne-Židova. Ta se populacija službeno naziva izraelskim Arapima (engl. *IsraeliArabs*). Već i sama *Deklaracija o neovisnosti* spominje samo povijest i kulturu židovskoga naroda. Ona ne govori u ime građana, već u ime predstavnika židovskog naroda, cionističkog pokreta i židovskih organizacija (primjerice Židovska agencija i Židovski nacionalni fond).

* Stjepan Vukas, savjetnik za Vanjsku politiku u Uredu predsjednika Hrvatskog sabora, stjepan.vukas@sabor.hr

Usprkos obvezi unesenoj u *Deklaraciju o neovisnosti* o donošenju ustava Izraela u roku od 6 mjeseci, to se do danas nije dogodilo.¹ Problem je očito u tome kako definirati etničke i religijske vrijednosti židovske države, a da se pritom ne pribjegne diskriminatornom rječniku u odnosu na Palestince. Umjesto ustava Izrael ima 11 temeljnih zakona od kojih nijedan ne jamči građansku jednakost. *Temeljni zakon o ljudskom dostojanstvu i slobodi* (engl. *Basic Law on Human Dignity and Liberty*) također ne uključuje jednakost prava koja štiti. Umjesto toga on propisuje zaštitu vrijednosti „židovske i demokratske države“:

*Cilj je ovog temeljnog zakona zaštita ljudskog dostojanstva i slobode kako bi se u temeljnim zakonima uspostavile vrijednosti Države Izrael kao židovske i demokratske.*²

Etničko određenje države nespojivo je s principima liberalne demokracije. Uskraćivanje prava određenom broju stanovnika zemlje zbog nepripadanja „pravoj“ etničkoj skupini nije u suglasju s principima modernih zapadnih demokratskih poredaka, čime je demokratski legitimitet Izraela doveden u pitanje. Kao što ćemo kasnije vidjeti, Izrael s druge strane arapskom stanovništvu jamči neka druga kolektivna prava koja čak ni neke europske zemlje ne priznaju.

Iako se na prvi pogled čini da se izraelskom demokratskom poretku nema što prigovoriti i da Arapi uživaju sva prava koja im jedna moderna demokratska država može omogućiti, u svakodnevnom životu to je daleko od istine. Uzroke takvog stanja stvari možemo pratiti od temeljnih dokumenata kojima je stvarana Država Izrael pa sve do najnovijega zakonodavstva.

Već iz ovog kratkog uvoda razabire se svojstvena konfliktnost kovanice o „židovskoj i demokratskoj“ državi te se nazire problematičnost identiteta samog Izraela s obzirom na to da jedna petina stanovništva nema udio u prvoj od dvije odrednice države. Ova definicija Izraela do danas nije mijenjana niti prilagođavana novim okolnostima usprkos činjenici da je od utemeljenja Države Izrael prošlo više od 60 godina te da se demografska, politička, kulturna, socijalna i gospodarska situacija u Izraelu i na Bliskom istoku uvelike izmijenila.

¹ Država Izrael trebala je donijeti ustav nekoliko mjeseci nakon usvajanja Deklaracije o neovisnosti. To se međutim nije dogodilo ni do danas. Izvor ustavnoga prava čine takozvani temeljni zakoni. Ti zakoni reguliraju oblikovanje i ulogu glavnih državnih institucija i odnos između njih. Neki od tih zakona bave se ljudskim pravima. U početku su bili zamišljeni kao poglavlja budućeg ustava, a danas ih izraelski sudovi koriste kao formalni ustav. Oni međutim ne pokrivaju svu ustavnu problematiku. Ne postoji rok do kojeg bi ustavne zakone trebalo spojiti u jedinstven ustavni tekst. Isto tako, ne postoji ni jasno pravilo koje bi određivalo prednost temeljnih zakona pred drugim zakonodavstvom.

² Zakon dostupan na: www.knesset.gov.il/laws/special/eng/basic3_enghtm

Koja vrsta političkog sustava?

Razmatrajući demokratski atribut Izraela, postavlja se pitanje o klasifikaciji njegove vrste demokracije. Radi li se o zapadnoj liberalnoj demokraciji, o etničkoj demokraciji ili se uopće ne radi o demokratskom sustavu? Od demokratskih preduvjeta Izrael u svakom slučaju ima višestranačke pluralističke izbore, ali istovremeno nedostaju neki drugi elementi kao što su primjerice ekskluzivnost parlamentarnih zakona, jednako tako i inkluzivno državljanstvo te građanska prava.

Uspoređujući Izrael s drugim državama poput primjerice Francuske, može se pak ustvrditi da ne postoji jednakost građanskih prava, ali da s druge strane postoje kolektivna prava manjina, što se za Francusku ne može reći. U svakom slučaju, za Izrael bi se teško moglo reći da je u pravom smislu liberalna demokracija zapadnoga tipa kakva postoji u državama Europe. Njegov sustav mogao bi se podvesti pod pojam „etničke demokracije“. I to stoga što je Državi Izrael prva briga židovski narod, a ne svi građani.

Uzme li se u razmatranje cjelina Izraela, Zapadne Obale i Pojasa Gaze, onda se ne može govoriti o liberalnoj demokraciji. Takav zaključak nameće jedinstvenost tih prostora nastalih izraelskom okupacijom Zapadne Obale i Pojasa Gaze 1967. godine. Izrael je neodvojiv od okupiranih palestinskih područja koja su i danas pod okupacijom. Uzme li se u obzir činjenica postojanja „Velikog Izraela“, odnosno jedne politički, ekonomski i socijalno integrirane cjeline, karakterizacija bi vodila u smjeru takozvane demokracije *Herrenvolk* južnoafričkoga tipa („demokracija za vladajuću rasu“). Ne može se govoriti o karakteru države i pritom zanemariti činjenica da Izrael pod okupacijom drži područje na kojem živi većinsko stanovništvo kojem etnički pripada te manjina unutar međunarodno priznatih granica Države Izrael.

Oren Yiftachel, profesor političke geografije na sveučilištu Ben Gurion, Izraelu pripisuje pojam „etnokracije“, to jest nedemokratskog režima koji pokušava očuvati disproporcionalnu etničku kontrolu nad multietničkim prostorom. On navodi da je jedini način nadilaženja i izlječenja dubokih podjela i rana koje su Palestini zadali etnički sukobi prelazak iz *etnokracije* u *demokraciju* i ponovno vrednovanje koncepta *demos*.³ Postacionistički intelektualci u Izraelu zazivaju liberalnu demokraciju, ali je ipak većina židovskog stanovništva još uvijek sklonija strukturi Izraela kao „židovske i demokratske države“. Zahtjevi arapske manjine za pretvaranje Izraela u državu jednakih građanskih prava i oduzimanje Izraelu pridjeva „židovske“ državi također neće u dogledno vrijeme ugroziti navedene stavove.

3 Oren Yiftachel, *Ethnocracy: Land and Identity Politics in Israel*, University of Pennsylvania Press, 2006., str. 275

Uzevši u obzir povijesne okolnosti iz 1948. godine, samo tri godine nakon holokausta, nije neočekivano da se težina stavlja na Izrael kao židovsku državu, a manje na demokratski element.⁴ Međutim neki autori propituju općenitu sposobnost cionizma i cionista da uspostave pravu demokratsku državu.⁵

Deklaracija o neovisnosti Izraela navodi cionistički mit o Državi, razrađuje neprekinuto jedinstvo židovskog naroda kroz tri tisućljeća. Mit počinje rođenjem židovskog naroda u zemlji Izrael, nastavlja se stvaranjem neovisne države, nacionalnog identiteta i kulture, zatim slijede egzil u dijasporu, gotovo potpuno istrebljenje u holokaustu i povratak u Izrael te naposljetku trijumfalno osnivanje države. U trenutku povratka međutim Židovi useljenici nisu imali iskovan zajednički nacionalni identitet, većinom zbog toga što su dolazili iz raznih zemalja s raznim kulturnim i socijalnim identitetima koje su ponijeli sa sobom. Stoga se projekt stvaranja židovskog nacionalnog identiteta provodio kroz pojam državljanstva. Izrael u projektu stvaranja svoje države ima ugrađeno stvaranje i oblikovanje Židova kao nacije kroz izraelsko državljanstvo. U tom projektu javni događaji i proslava obljetnica igraju važnu ulogu.

U stvaranju Izraela postojala su različita razdoblja u kojima se oblikovala židovska nacija s obzirom na to da su imigranti s raznih strana svijeta bili obilježeni etničkim karakteristikama zemalja u kojima su živjeli. Prva dva desetljeća postojanja Izraela obilježena su ideologijom *melting pot* zapadnoga tipa i to kako bi se provelo ujedinjavanje mnogih židovskih etničkih razlika teradi stvaranja „novog Izraelca“. Sljedeća tri desetljeća obilježena su „etničkim pluralizmom“ među Židovima. U pozadini tih nastojanja stajao je mit o početnoj jedinstvenosti (socijalnoj, kulturnoj, političkoj, vjerskoj) Izraelaca koji su se tek u dijaspori podijelili u subkulture: poljske, marokanske, njemačke, jemenske Židove itd.⁶

U početku stvaranja Države Izrael većina je Židova bila sa „Zapada“. Zapadnjački Židovi činili su četiri petine stanovništva i bili su gospodarski napredniji od onih s „Istoka“. Kasnije je namjera zapadnjaka bila izjednačiti hijerarhiju različitih etniciteta.

4 Sama definicija države kao židovske države inherentno je antiegalitaran, otuđujući čimbenik. Dvojbeno je da može podržati pravu funkcionalnu liberalnu demokraciju. Zasigurno, u povijesnim okolnostima koje su prevladavale 1948. godine, tri godine nakon holokausta, razumljivo je zašto je Deklaracija o neovisnosti bila oblikovana kao deklaracija židovskog naroda. Ipak, moramo priznati da je 52 godine kasnije rigidni židovski identitet države postao anakronistički, trajna i opasna anomalija. Prema toj definiciji, država više pripada nekom anticionističkom rabinu u New Yorku, puno više nego nekomarapskom članu Knesseta i puno više nego vojniku Druzu koji je poginuo u borbi kod Josipova groba. S. Zand, "To whom does the state belong?" Haaretz, 10. listopada 2000., citirano iz: Democratic Norms, Diasporas and Israel's Law of Return, Alexander Jacobson, Amnon Rubinstein, str. 2, <http://www.ajc.org/atf/cf/%7B42D75369-D582-4380-8395-D25925B85EAF%7D/YakobsonRubinstein2005.pdf>

5 Bernard Avishai, *The Tragedy of Zionism*, Helios Press, NY, 2002.

6 Vidjeti: Don Handelman, *Nationalism and the Israeli State*, Berg, Oxford-New York, 2004., str. 49

Nacionalna razlika između Židova i ne-Židova isto je što i razlika između „židovske većine“ i raznih manjina u Izraelu.

Državno administrativno odvajanje Židova i Arapa, a posljedično i diskriminacija Arapa, provedeno je odlukom osnivača Izraela da država nema ingerencije u pitanjima osobnog statusnog prava. Svaka vjerska zajednica sama određuje pitanja rođenja, smrti i braka za svoje pripadnike. Za ta pitanja građani se ne mogu obratiti civilnim institucijama. Također nije moguće registrirati se kao ateist ili agnostik niti odgajati djecu kao sekularne građane. To primjerice znači da nije moguće sklopiti brak ili razvesti se u civilnoj instituciji. Svaka vjerska zajednica – židovska, muslimanska, kršćanska ili zajednica Druza – brine o tim pitanjima odvojeno. Religijska kontrola reguliranja statusnih pitanja građana nametnula je neprobojne prepreke između Arapa i Židova u svakodnevnom životu zemlje.

Te su metode usmjerene prvenstveno na stvaranje podjele među etničkim i vjerskim zajednicama i održavanje tih podjela kako se ne bi stvorio zajednički identitet građana i otvorio put prema liberalizaciji i jednakosti građana. Takva bi politika liberalizacije, prema razmišljanjima izraelskih stratega, dugoročno značila da se židovski identitet države ne bi mogao održati na dosadašnji način, što bi pak dovelo u pitanje i sam opstanak Države Izrael.

Mnogi se i u samom Izraelu pitaju je li multikulturalnost u zemlji koja sebe definira kao „židovsku“ uopće moguća (judaizam je i nacionalnost i religija, a država nije definirana kao država svih svojih građana). Židovska je povijest definirana dubokom vezom između religije i nacionalnosti. Država međutim ne mora zbog toga prenijeti službeni status na institucije židovske vjere. To je inače jedna od najžešćih rasprava u izraelskom javnom životu. Proizraelski komentatori reći će da principi liberalne demokracije zapadnog tipa nisu ugroženi sve dok su vjerske slobode osigurane za sve vjerske zajednice te da većina država zapadne hemisfere nije definirana kao „država svih svojih građana“. Temeljni zakoni definiraju Izrael kao „židovsku i demokratsku“, pa je prema tome, s obzirom na to da je demokratski element uvršten u temeljnu definiciju, onda i „država svih svojih građana“.

Noam Chomsky, opisujući unutarnje proturječnosti Izraela, govori o tome da je on ustvari više država Židova koji žive u dijaspori nego onih Arapa koji žive Izraelu.⁷ Mno-

⁷ Tu je naravno još i dublji unutarnji sukob. Izrael je bio i jest živa demokracija prema zapadnom modelu za svoje židovske građane, ali je oduvijek utjelovljavao temeljno proturječje. Izrael je židovska država s manjinom ne-židovskih građana. Nije država svojih građana, nego židovskog naroda, onog u Izraelu i onog u dijaspori. Ne postoji izraelska nacionalnost. Dok se općenito tvrdi da je Izrael židovski u smislu u kojem je Engleska engleska, tako da oni koji ustraju na činjenicama jedinstveno odbacuju prava židovskog nacionalizma, to je čista netočnost. Građanin Engleske jest Englez, ali građanin Izraela ne mora biti Židov. To nije beznačajna činjenica, uvelike zatamnjena u varljivoj retorici. Noam Chomsky, *The Fateful Triangle*, Pluto Press, London, 1999., str. 156

ge su države stvorile vezu s pripadnicima svojih naroda koji ne žive u matičnim zemljama, već tvore „dijasporu“, a brojne zemlje, osobito nove demokracije Središnje i Istočne Europe, imaju takvo zakonodavstvo kojim štite pripadnike svojih dijaspore, potičući ih da se vrate u matične zemlje iz različitih razloga. Kao primjer navodimo Estoniju, Sloveniju, Slovačku, Hrvatsku.

Vratimo se zakonodavstvu Države Izrael kako bismo utvrdili zakonske osnove za nejednako postupanje prema građanima. Židovska država utjelovila je tri načela: a) pravo povratka, to jest pravo svakog Židova da imigrira u Izrael, b) održavanje židovske većine u Izraelu i c) vezu između dijaspore i Države Izrael.

Stjecanje državljanstva

Državljanstvo je ozakonjeno članstvo države te je u modernoj državi između državljana u principu stavljen znak jednakosti. Svaki je državljanin jednak drugome. Jedno od temeljnih odrednica svake države jest i pitanje državljanstva i načina na koje se ono stječe. U slučaju Izraela to je pitanje usko povezano s događajima iz 1948. godine. Temeljno je zakonodavstvo o tom pitanju *Zakon o državljanstvu* i *Zakon o povratku* koji reguliraju pitanje dobivanja državljanstva i načine na koje se ono može steći.

Zakon o povratku

Ovaj zakon, donesen još 1950., određuje da pravo na državljanstvo ima svaki Židov koji se odluči useliti u Izrael. Time on automatski stječe status državljanina i postaje *oleh*. Taj je zakon prema tome namijenjen isključivo Židovima s obzirom na to da se odnosi samo na njihov povratak iz dijaspore te se za dobivanje državljanstva na taj način ne predviđaju nikakvi drugi uvjeti. Taj zakon čini ujedno i jedan od temelja Izraela budući da se slijedom tih odredbi stotine tisuća Židova iz dijaspore doselilo u Izrael tijekom posljednjih šest desetljeća.

Na temelju toga zakona izraelsko državljanstvo dobili su svi oni Židovi koji su emigrirali u Palestinu ili su ondje bili i prije stvaranja Države Izrael. Istovremeno, palestinski izbjeglice koji su istjerani u operacijama koje su započele još prije intervencije arapskih država 1948. i proglašenja neovisnosti Izraela nemaju pravo na povratak, a kamo li na stjecanje državljanstva. Oni nemaju pravo ni na stjecanje prava prebivališta. Mnogima su članovi obitelji ostali na području Izraela.⁸

⁸ Jasno, to je isto tako točno i u palestinskom slučaju: svatko tko pristane na stvaranje neovisne države za palestinski narod, pristaje i na „pravo povratka“—tj. pravo pripadnika palestinskog naroda da imigriraju u tu državu. Princip da svaki Palestinac, bilo gdje da se on ili ona nalazili, ima pravo na palestinsko državljanstvo (čak i bez obiteljskih veza s područjem na kojem će nastati palestinska država) pohranjen je u nacrtu ustava buduće palestinske države, sastavljenom od odbora Palestinskog parlamenta. Jacobson, A.; Runbinstein, A., *Democratic Norms, Diasporas and Israel's Law of Return*, str. 14., dostupno na: <http://www.ajc.org/atf/cf/%7B42D75369-D582-4380-8395-D25925B85EAF%7D/YakobsonRunbinstein2005.pdf>

Profesor sociologije na Hebrejskom sveučilištu Jeruzalemu Baruch Kimmerling jedan je od onih koji *Zakon o povratku* opisuju kao izravan udarac principu građanske jednakosti, ali i kao središnju prepreku transformaciji Izraela u urednu i funkcionalnu demokraciju: *Supstancijalni korak prema normalizaciji i demokratizaciji države te prema davanju jednakih građanskih sloboda svima bit će reforma zakona koji reguliraju imigraciju. Nije moguće preuveličati važnost takvoga koraka: skrivena politička i socijalna nejednakost čine sadržaj ispod Zakona o povratku.*⁹

Zakon o državljanstvu

Drugi je temeljni zakon o ovome pitanju *Zakon o državljanstvu* (engl. *Nationality Law*) iz 1952. godine. On regulira, osim putem povratka (*oleh*), i druge načine stjecanja izraelskog državljanstva.

Prema tom zakonu, državljanstvo se može steći na nekoliko načina: sklapanjem braka, naturalizacijom, rođenjem ili prebivalištem. Stjecanje državljanstva naturalizacijom iznimno je složeno zbog uvjeta koje treba zadovoljiti te je podložno diskrecijskom pravu institucije i osoba zaduženih za davanje ocjene o njihovu zadovoljavanju. Ipak, taj je zakon bračnim drugovima izraelskih državljana omogućio zaobilazni put za stjecanje državljanstva, tako da oni mogu steći državljanstvo čak i ako nisu zadovoljeni svi propisani uvjeti. Nekoliko temeljnih zakona Izraela daje određene državne povlastice samo onome tko državljanstvo stekne kao *oleh*, dok to pravo nemaju oni koji državljanstvo steknu naturalizacijom, rođenjem ili prebivalištem. Istovremeno taj status nema utjecaja na prava kao što su pravo glasanja ili zapošljavanja u državnoj službi.

Donošenje Zakona o državljanstvu i ulasku u Izrael

U srpnju 2003. Izrael je usvojio *Zakon o državljanstvu i ulasku u Izrael* (engl. *Citizenship and Entry into Israel Law*) koji je izmijenio *Zakon o državljanstvu* (engl. *Nationality Law*). Njime su ozbiljno ograničena prava Palestinaca na stjecanje državljanstva ili prava prebivališta u Izraelu. Odrednice *Zakona o državljanstvu* tada su izmijenjene tako da je onemogućeno stjecanje državljanstva osobama koje sklope brak s izraelskim državljaninom. To u praksi znači da Palestinci koji sklope brak s izraelskim državljanima ne mogu steći izraelsko državljanstvo. Zakon je namijenjen, u prvom redu, spre-

⁹ Yacobson, A.; Rubinstein, A., Baruch Kimmerling, *The End of the Rule of the Elite*, citirano iz *Democratic Norms, Diasporas and Israel's Law of Return*, str. 4., dostupna na: <http://www.ajc.org/atf/cf/%7B42D75369-D582-4380-8395-D25925B85EAF%7D/YakobsonRubinstein2005.pdf>

čavanju većeg doseljavanja Palestinaca s okupiranih područja Zapadne Obale i Pojasa Gaze. Opravdanje se traži u navodnoj bojazni da Palestinci ne počnu u većem broju sklapati fiktivne brakove s izraelskim državljanima, potom se razvoditi te nakon toga dovesti nove supružnike sa Zapadne Obale. Zbog mogućeg narušavanja demografske slike Izrael je odlučio onemogućiti spajanje obitelji s područja Izraela i Zapadne Obale.

Donošenje *Zakona o državljanstvu i ulasku u Izrael* 2003. godine bio je pokušaj uravnoteženja židovskoga karaktera Države Izrael s demokratskim principima na kojima je utemeljena, i baš je na tom primjeru vidljivo proturječenje dvaju temeljnih principa.

Amandmani na *Zakon o državljanstvu* u obliku novog zakona izazvali su ogorčenje međunarodnih i izraelskih organizacija za ljudska prava koje su takve mjere nazvale rasističkima. Zakon se u teoriji primjenjivao i na Židove koji su sklapali brakove s Palestincima, ali su u praksi oštećeni samo arapski građani. Zakon se, naravno, nije primjenjivao na židovske naseljenike na okupiranim područjima Zapadne Obale. B'Tselem, organizacija za zaštitu ljudskih prava, ocijenila je da novo zakonodavstvo krši izraelski *Temeljni zakon o ljudskom dostojanstvu i slobodi*, kao i *Deklaraciju o neovisnosti* u kojoj se navodi da će Država „osigurati potpunu jednakost političkih i socijalnih prava svim svojim stanovnicima bez obzira na religiju, rasu ili etnicitet“.¹⁰

Amnesty International i Human Rights Watch zajedno su podnijeli protestno pismo Knesetu malo prije glasanja o novom zakonu gdje se od izraelskih parlamentaraca traži da odbace zakon jer se protivi međunarodnom pravu.

Već i dotad Izrael je imao vrlo tešku, zamršenu i dugotrajnu proceduru naturalizacije. Tražitelj je trebao imati petogodišnje prebivalište u Izraelu i odreći se svog dosadašnjeg državljanstva. To međutim nije bilo jamstvo za dobivanje državljanstva na kraju postupka. Zahtjev je mogao biti odbijen na temelju neobjavljenih diskrecijskih kriterija koje postavlja Registar stanovištva. Postoji nekoliko opravdanja u vezi s izmjenama spomenutog zakona, i to iz nekoliko kutova gledanja.

Demografski aspekt – prilikom ocjenjivanja zakonodavne politike o državljanstvu ne smije se smetnuti s uma njezina najuža povezanost s demografijom, odnosno strateško promišljanje Izraela o načinima održavanja židovske većine. U te strategije spada i politika jednostranog povlačenja koju je definirao Ariel Sharon i koja je provedena u djelo povlačenjem iz Gaze 2005. godine. Stoga su politika jednostranog povlačenja i zabrana davanja državljanstva pojedinim kategorijama osoba međusobno povezane.¹¹

10 Deklaracija o neovisnosti dostupna na:
<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/Declaration%20of%20Establishment%20of%20State%20of%20Israel>

11 Iako nitko nije napravio tu vezu, jednostrano povlačenje i djelatna zabrana izraelskim Arapima da sklapaju brakove s Palestincima te prijedlog da se Izraelce spriječi da sklapaju brakove sa Židovima proizvodi su novog vala židovskog šovinizma koji je preplavio Izrael, pridobivajući preobraćenike kroz cijeli politički spektar na najvišim razinama. Jonathan Cook, *Blood and Religion*, Pluto Press, London, 2006., str. 104

Ehud Olmert, bivši izraelski premijer, sastavio je jednostavnu devizu kojom se treba rukovoditi prilikom vođenja nacionalne demografske politike i davanja državljanstva; *maksimalan broj Židova, minimalan broj Palestinaca*.¹²

Izmjenama *Zakona o državljanstvu* iz 2002. u obliku donošenja novog *Zakona o državljanstvu i ulasku u Izrael* Izrael je zamrznuo sva spajanja obitelji u koje su bili uključeni Palestinci. Kao rezultat toga, molbe koje trenutačno postoje također su zamrznute, ali njihovi podnositelji nisu prisiljeni napustiti Izrael. U objašnjenju navedenih mjera Izrael je naveo i to da je približno 100 000 Palestinaca prijeverno dobilo izraelsko državljanstvo, a desetine tisuća drugih to su isto pokušale.

Rastuća strepnja da bi za dvadesetak godina Židovi mogli postati manjina u Izraelu sigurno je bitno pridonijela takvim odlukama. Ta je bojazan pojačana i predstojećima mirovnim rješenjem, do kojeg će kad-tad morati doći, a koje će na određeni način morati uključiti i pitanje rješenja „prava na povratak“ arapskih izbjeglica iz ratova iz 1948. i 1967. godine. Izrael je dosad neprestano odbacivao takve zahtjeve, smatrajući da bi udovoljavanje takvim zahtjevima bio „samoubilački“ potez za opstojnost Izraela. Postoji i strepnja izraelske strane da bi Palestinci „pravo na povratak“ mogli pokušati ostvariti „spajanjem obitelji“ i tako na mala vrata ostvariti promjenu demografske strukture Države Izrael.

Kad bi takva prijetnja bila pravno definirana, Izrael bi imao veću fleksibilnost u okviru svojih međunarodnih obveza, u ograničavanju ljudskih prava radi očuvanja nacionalne sigurnosti. Ne treba niti reći da bi se opravdavanje takvih radnji nacionalnom sigurnošću, koja se temelji isključivo na demografskim razlozima, protivilo principima nediskriminacije.

Sigurnosni aspekt – Izrael se uvijek pozivao na nacionalnu sigurnost kad je morao potražiti opravdanje za svoje pravno dvojbene politike. Nema sumnje da Izrael, kao i svaka druga država, ima pravo na legitimnu brigu za sigurnost svojih stanovnika, kao i za samu opstojnost države. Ipak, jasno je da sve restriktivne mjere protiv stanovništva na Zapadnoj Obali i u Pojasu Gaze moraju biti u skladu s odredbama međunarodnog humanitarnog prava.

Ekonomski aspekt – palestinske obitelji koje prebivaju u Izraelu imaju pravo na određene financijske i socijalne privilegije. S tim u vezi tvrdi se da ta plaćanja predstavljaju pritisak na izraelsko gospodarstvo.

Nejednakost postupanja prema svojim arapskim građanima Država Izrael primjenjuje i mimo zakona, vežući razne strateške odluke i praktične poteze. Navest ćemo

12 Vidjeti: <http://www.haaretz.com/general/maximum-jews-minimum-palestinians-1.105562>

nekoliko elemenata na kojima je nejednako postupanje prema građanima očigledno. Izraelski premijer Netanyahu najavio je dodatne izmjene *Zakona o državljanstvu* amandmanom kojim bi se tražila prisega „od svih onih koji će zatražiti izraelsko državljanstvo“, bili oni Židovi ili ne. Tim se nacrtom dodaje članak: „Prisežem da ću poštivati zakone Države Izrael kao židovske i demokratske države.“ Nacrt se našao na udaru žestoke kritike ne samo ljevice, već i svjetske javnosti. Očigledno je da bi se te izmjene primjenjivale samo na ne-Židove budući da Židovi stječu državljanstvo na temelju *Zakona o povratku*, a ne *Zakona o državljanstvu*.

Vojna služba

Vlada Izraela upotrebljava vojnu službu kao uvjet za dobivanje raznih državnih povlastica. Uzevši u obzir činjenicu da Arapi, odnosno Palestinci, ne služe vojni rok, ova odredba jedan je od načina da se pod krinkom sigurnosti provede diskriminatorna politika prema vlastitim građanima. Nesluženje vojnoga roka Palestince primjerice ograničava u dobivanju kredita za stanovanje ili stipendija za sveučilišne studije. Istovremeno Židovi koji su na bilo koji način oslobođeni služenja vojnog roka dobivaju te iste povlastice.

Jedna je od zanimljivosti u sustavu vojne obveze i odvajanje Druza, kojih u Izraelu živi približno 100000, i njihovo uključivanja u opću vojnu službu Izraela. To je također jedan od važnih elemenata razdvajanja arapskog nacionalnoga korpusa u Izraelu.¹³

Imovina

Godine 1950. donesen je *Zakon o imovini odsutnih* (engl. *Absentee Property Law*) koji je sve osobe koje su protjerane ili koje su napustile zemlju od početka rata 1948. godine označio kao „odsutne“, a njihovu imovinu kao „imovinu odsutnih“. Time je imovina „odsutnih“ konfiscirana i prenesena na *ad hoc* tijela koja su se o toj imovini trebala brinuti, a naposljetku je upotrijebljena u svrhu židovskog naseljavanja. Oni koji su ostali u Izraelu klasificirani su kao „prisutni-odsutni“ te su također spriječeni u vraćanju svoje imovine.

Šezdesetih godina ta su dva zakona bila donesena na zahtjev Vlade Izraela s namjerom da zemlja koju je kontrolirao Židovski nacionalni fond (engl. Jewish National Fund

¹³ Druzi su vjerska zajednica koja živi u Siriji, Libanonu, Izraelu i Jordanu, za čija se vjerovanja smatra da predstavljaju izdanak islama. Njihova je religija ustvari jedinstvena kombinacija i uključuje gnosticizam, neoplatonizam i druge filozofije.

– JNF) bude pod kontrolom Izraelske uprave za zemlju. Ipak, određeno je da će se tom zemljom upravljati prema principima koje je postavio JNF, što znači da Židovi mogu dobiti zemlju kojom upravlja Izraelska uprava za zemlju, a ne-Židovi to ne mogu.

Status židovskih organizacija

Prema zakonu o Svjetskoj židovskoj organizaciji – Židovskoj agenciji iz 1952. godine velike židovske organizacije dobile su poseban status kao kvazivladina tijela. Te organizacije upravljaju zemljom, stanovanjem i pružanjem usluga, isključivo služeći židovskom stanovništvu. S obzirom na to da nijedna ne-židovska organizacija nije dobila takav status, to također proizvodi nižu kvalitetu života za palestinsku arapsku zajednicu.

Politička uključenost

Izbori za Knesset regulirani su uz pomoć dvaju zakona koji od stranaka traže da prihvate „postojanje Države Izrael kao države židovskog naroda“. U praksi ti zakoni nalažu da se politička stranka koja poziva na jednakost palestinsko-arapske zajednice isključi iz političkoga procesa.

Glasanje za arapske stranke ne rezultira nikakvim udjelom u državnoj vlasti s obzirom na to da nikada nijedna arapska stranka nije činila dio neke vladajuće koalicije Izraela. Postoji mala židovsko-arapska stranka Hadash koja u posljednje vrijeme sve više gubi na popularnosti. Na posljednjim parlamentarnim izborima za izraelski Knesset Hadash je dobio 112 tisuća glasova ili približno 3,3 posto. Zbog demografske premoći židovskog elektorata arapski je glas u potpunosti marginaliziran iako postoji formalna jednakost svakog danoga glasa.

Stoga se otvara pitanje sudjelovanja arapskih stranaka na izborima za Knesset budući da glas za te stranke nema odgovarajuću težinu. To se postiže tako da se zastupnici, izabrani na listi tih stranaka, u radu izraelskog parlamenta i njegovih radnih tijela zanemaruju. Često se događa da upravo u skladu sa spomenutim zakonodavstvom njihov stav bude proglašen „nezakonitim“. Stoga je, iako postoji formalna jednakost svijui u izbornom procesu, glas za arapske stranke ustvari izgubljen glas.¹⁴

Zahtjev za „državu svih građana“ odmah se povezuje s borbom protiv Izraela i okarakteriziran je kao unutarnja prijetnja židovskoj državi. Zahtjev za „državu svih građana“ počeo se intenzivirati nakon izbijanja Druge intifade, a uspooredno su išle i optužbe

14 Jonathan Cook, *Blood and Religion*, Pluto Press, London, 2006., str. 21

za suradnju arapskih zastupnika s Jaserom Arafatom, odnosno optužbe da nataj način predstavljaju „petukolonu“ i da teže demografskom ugrožavanju opstanka Izraela. Ehud Barak svojedobno je kao premijer razvio teoriju o „drugoj fronti“ u vrijeme izbijanja Druge intifade. Istovremeno priznavanje zahtjeva za državu svih građana značilo bi vjerojatno i otvaranje preispitivanja događaja iz 1948. godine kada je većina (oko 750 000) Palestinaca protjerana ili izbjegla u druge zemlje ili na Zapadnu Obalu.

Nepriзнata arapska sela

Približno 100 000 Palestinaca (10 posto stanovništva) živi u naseljima koje je država označila kao „nezakonita“ i koja zbog toga ne postoje ni na jednom zemljovidu, nemaju lokalna vijeća ni predstavništvo na državnoj razini te nemaju komunalne usluge. To znači da najčešće nemaju pravo na zdravstvene ustanove, tekuću vodu, kanalizaciju ili priključak na električnu mrežu, pristup glavnim prometnicama, poštanske usluge ni priključak na telefonsku mrežu, primjerene obrazovne institucije i sigurnost. Ta su sela poznata kao „nepriзнata sela“ i ima ih 45 u dolini Negev i devet u Galileji. Mnoga od tih sela postojala su i prije osnivanja Izraela.

Godine 1965. godine Knesset je donio *Zakon o planiranju i izgradnji* kojim je postavio odrednice budućeg razvoja zemlje, što je rezultiralo desetinama palestinskih sela, koja nisu službeno priznata te su time ustvari isključena iz budućih razvojnih planova. Sve su građevine u tim selima također bile retroaktivno proglašene nezakonitima pa su time postale predmetom odluka o rušenju. Vlasti zadužene za izgradnju ujedno su dobile ovlasti za planiranje novih, židovskih naselja na tim područjima.

Ne treba niti spominjati da javne demonstracije židovskog i arapskog stanovništva izraelska policija potpuno različito tretira. Izraelska politika djelovanja prema „arapskom terorizmu“ i bilo kojem obliku arapskog otpora ili neposluha uopće pokazuje u svojim metodama nastavak britanske politike u Palestini iz tridesetih godina 20. stoljeća. Inače, zanimljivo je spomenuti da je Izrael vjerojatno jedina država na svijetu u kojoj su fizičko mučenje, uništavanje kuća i uzimanje talaca zakonite radnje.

Godine 1976. izraelski povjerenik za Galileju Israel Koenig sastavio je poznati izvještaj, tzv. *Koenig Report*, u kojem premijeru Rabinu predlaže mjere za različito postupanje prema arapskom stanovništvom i prema Židovima u Galileji.¹⁵ U njemu navodi da su se dotadašnje procjene o tome da se arapsko stanovništvo pomirilo s činjenicom postojanja židovske države pokazale netočnima, spominje se neprijateljstvo Arapa, osobito mlađih generacija, prema Izraelu te se posebno naglašava arapska demografska opasnost.

15 The Koenig Report dostupna: http://issuu.com/joeexample1/docs/koenig_report

Budućnost Izraela kao židovske i demokratske države

Analitičari naklonjeni Izraelu reći će da su u posljednjih 60 godina učinjeni značajni pomaci u razvoju demokratskog sustava, kao i u odnosu na postupanje prema izraelskim Arapima. Isto tako, iz jednopartijskog sustava prešlo se na izmjenični sustav s dva velika politička bloka. Mediji su se multiplicirali i diverzificirali, a ojačala je i kontrola javnosti nad sigurnosnom službama. Vrhovni sud dobio je jaču i aktivniju ulogu u zaštiti građanskih prava. Globalizacija je također izvršila određene utjecaje na Izrael. Kao posljedica svega toga Izraelci i Židovi danas su tolerantniji prema Arapima i spremniji na ustupanje većih prava i njihovo uključivanje u javne institucije. Vrhovni je sud međutim posve jasan u svojoj presudama: „Postojanje Države Izrael kao židovske države ne girira njezin demokratski karakter.“¹⁶

Umjereni proizraelski analitičari razmišljaju o tome kako održati židovsko-demokratski karakter Izraela i u budućnosti. Izrael može ostati židovska i demokratska država još određeno vrijeme bude li zadovoljeno nekoliko uvjeta; *prvi* je da Židovi budu stalna većina u Izraelu. Židovi mogu ostati većina samo ako se nastavi val useljavanja, a ne-Židovima ne bude dopušteno naseljavanje u Izraelu, odnosno ako strani radnici i ne-Židovi ne budu primljeni kao imigranti. Isto tako, uvjet je da se Izrael povuče sa Zapadne Obale (iz Gaze se povukao 2005.) i da nastavi poricati pravo arapskog stanovništva (protjeranog 1948.) na povratak.

Drugi je uvjet nastavak i održavanje osjećaja prijetnje opstanku židovske nacije u Izraelu, ali i u dijaspori. Bez kontinuirane percipirane nesigurnosti Židovi neće više ustrajati na održavanju Izraela kao židovske države i kao obrambeni sustav protiv arapskih napada, antisemitizma i asimilacije.

Treći uvjet čini trajna nesposobnost arapskog svijeta i palestinskog naroda da zastupa arapsku manjinu u Izraelu. Ukoliko ti tutori budu sposobni mobilizirati se i učinkovito destabilizirati Izrael, židovska država mora Arapima uskratiti demokraciju kako bi spriječila stranu intervenciju. Takav se scenarij neće ostvariti sve dok je Izrael vojno i gospodarski nadmoćan. Takav razvoj događaja nije vjerojatan ni za palestinsko vodstvo zato što je njihov interes imati snažnu palestinsku manjinu u Izraelu koja može lobirati za palestinske ciljeve.

Četvrti je uvjet da međunarodna zajednica ne intervenira u korist arapske manjine i za mijenjanje karaktera Izraela. Taj je uvjet također zadovoljen. Pravo Izraela bude židovska i demokratska država ozakonjeno je u rezoluciji UN-a o podjeli Palestine iz 1947. godine. Nijedna rezolucija nekog međunarodnog tijela dosad nije propitivala „židovstvo“ Izraela.

16 Sammy Smooha, The Model of ethnic democracy: Israel as a Jewish and democratic State, str. 494, dostupno na http://www.ecmi.de/download/working_paper_13.pdf

U demografskom smislu, postoje određeni znakovi nagrizanja modela židovske većine u državi, dok je broj ne-Židova u porastu. On uključuje i 200 000 Palestinaca s trajnim prebivalištem u Izraelu, 100 000 neregistriranih radnika i stanovnika iz Palestinske Samouprave i susjednih arapskih zemalja. Tu je i 225 000 ne-židovskih emigranata iz bivšeg SSSR-a. Ono što očekuje Izrael moguće je primanje tisuća palestinskih prognanika (prognanih u ratovima od 1949. do danas). Osim emigranata iz bivšeg SSSR-a, i ostale će populacije utjecati na židovski karakter Izraela.

Drugačiji razvoj događaja koji bi mogao potkopati etničku demokraciju u Izraelu rastuće je uključivanje međunarodne zajednice u izraelsku manjinsku politiku. Izraelske arapske organizacije bile su predvodnice nevladinih organizacija koje su na Konferenciji protiv rasizma u Durbanu 2001. godine Izraelu i cionizmu dodijelile rasistički karakter.

Veliko nazadovanje arapsko-židovskih odnosa dogodio se u studenom 1995. godine kada je ubijen Yitzhak Rabin i zaustavljen mirovni proces. To je zaustavilo i Vladino reduciranje diskriminacije u financiranju projekata arapske manjine u Izraelu. Godine 1996. arapska stranka Balad ušla je na političku scenu, jednim dijelom promijenivši arapski politički diskurs.

Izraelske elite donijele su 2001. godine nacionalni pakt poznat kao *Kinneret deklaracija*, koji utvrđuje da ne postoji „nikakvo proturječje između Izraela kao židovske i demokratske države“. U *Deklaraciji* se kaže:

Snagom povijesnog prava židovskog naroda i u skladu s rezolucijama Ujedinjenih naroda, Država Izrael židovska je država. U skladu s temeljnim načelima na kojima je uspostavljena, Država Izrael je demokracija. Nema kontradikcije između izraelskoga karaktera kao židovske države i njezina karaktera kao demokracije. Postojanje židovske države ne protivi se demokratskim vrijednostima niti na bilo koji način krši princip slobode ili princip građanske jednakosti.

Nakon poricanja postojanja oprečnosti između principa židovstva države i principa demokracije, što bi trebalo jamčiti jednakost svih građana, a manjinama i dodatno zajamčiti njihova kolektivna prava, *Deklaracija* nadalje navodi središnju misao o tome što zapravo znači židovska država:

*Kako bi se zajamčio kontinuitet židovsko-demokratskog Izraela, imperativ je da se održi značajna židovska većina unutar države. Ta će većina biti održana samo moralnim sredstvima. Na Državi je Izrael da izrazi osjećaj bliskosti koji osjećaju Židovi prema pripadnicima svake druge nacionalne ili vjerske skupine koja sebe vidi kao punog partnera u izgradnji države i u njezinoj obrani.*¹⁷

17 Deklaracija dostupna na :

<http://www.jewishagency.org/JewishAgency/English/Jewish+Education/Educational+Resources/More+Educational+Resources/Azure/13/13-edit.html.htm>

Ideja Izraela kao židovske i demokratske države još uvijek u svijetu, u očima međunarodne zajednice, uživa dovoljan politički legitimitet da ne bude dovedena u pitanje. Proizraelski analitičari i komentatori smatraju čak da će ta karakterizacija i određenje Izraela dobiti još i veći legitimitet s osnutkom palestinske države.

Pitanje legitimiteta i određenog „kredita“ vjerojatno je tema za jednu posebnu raspravu jer uključuje cjelokupno izraelsko djelovanje na međunarodnoj sceni. Ipak, smatra se da bi popuštanje prema arapskoj manjini Izraelu donijelo političke bodove i uzrokovalo određene pomake u izraelsko-arapskom sukobu općenito. Takvi bi pomaci morali uključivati državne programe koji bi smanjivali razlike, ekonomske i socijalne, između Židova i Arapa, uvrštavanje zaštite manjina među odredbe koje bi imale ustavnu snagu, jačanje civilnog društva, otvaranje vrata arapskim strankama za ulazak u koaliciju na vlasti i arapsku kulturnu autonomiju.

Mnogi se pitaju je li u Izraelu, državi koja sebe definira kao „židovsku“ i gdje je judaizam i religija i nacionalnost, a država nije definirana kao država svih svojih građana, multikulturalizam uopće moguć. Ta se teza temelji na pretpostavci da postoji proturječje između židovske države i liberalne demokracije. Međutim to ne znači da moderna država-nacija židovskog naroda mora mijenjati prava na institucije židovske vjere. Priznavanje vjerskih institucija ne protivi se samim time principima zapadne liberalne demokracije. Indija, koja je sekularna liberalna demokracija zapadnoga tipa, također svoje zakone o statusnim pitanjima (brak, razvod) oblikuje prema vjerskim zajednicama kojima pripada većina njezinih građana. U Izraelu i druge vjerske zajednice imaju pravo reguliranja osobnog statusa pripadnika svojih vjerskih zajednica.

Pritisak na izraelske Arape

Početak 21. stoljeća pojačao se pritisak na populaciju izraelskih Arapa, osobito nakon izbivanja Druge intifade 2000. godine, otkad su izraelski Arapi češće nego prije nazivani „petom kolonom“. Time započinje polagan proces njihovog isključivanja iz izraelskog društva, koji je najuže povezan s izvjesnim stvaranjem neovisne palestinske države.

Politika jednostranog povlačenja, oblikovana u vrijeme Sharonove vlade i jednostranog povlačenja granice, a koju je nastavio Olmert, u svojoj osnovi ima odustanje od izravnih pregovora s Palestincima te jednostrano „ograđivanje“ od palestinskih područja Zapadne Obale uz istovremeno očuvanje čvrste židovske većine u samom Izraelu.

Suočavanje s demografskim statistikama navelo je izraelsko vodstvo da spremnije prihvati planove o rješenju sukoba na temelju principa „dviju država“ (engl. *two-state-solution*). Međutim usporedno s politikom jednostranih poteza Izraela raste i nespremnost Palestinaca za rješenje s „dvije države“.¹⁸

Strah od davanja punih građanskih prava i izjednačavanja Židova i Arapa doveo bi, prema mišljenju izraelskog establišmenta, u opasnost samu opstojnost Države Izrael. On bi iznutra ugrozio „židovski“ karakter države koji je njegova temeljna odrednica. Uklanjanje „židovstva“ Države Izrael dovelo bi u pitanje i razloge njezina osnivanja te bi se on pretvorio u još jednu arapsku državu na Bliskom istoku uz uvjet da se nastavi sadašnji trend rasta stope natalitetau Arapa. Prema anketi koju je u studenom 2010. godine proveo Institut za demokraciju Izraela, 53 posto Židova Izraelaca reklo je da bi Vlada trebala potaknuti Arape da emigriraju iz Izraela, a samo ih je 51 posto izrazilo uvjerenje da Židovi i Arapi trebaju imati ista prava.¹⁹

Neki autori upozoravaju da će Izrael ustvari poduzeti drastične korake u ograđivanju i odvajanju od palestinske populacije, kako na okupiranim područjima, tako i u samom Izraelu. Jedno je od mogućih „rješenja“ da Izrael prenese državljanstvo palestinskog stanovništva u Izraelu na buduću neovisnu palestinsku državu.

Taj „prijenos državljanstva“ trebao bi Izrael osloboditi odgovornosti za političku sudbinu arapskog stanovništva te je i formalno prenijeti na drugu državu. U tom bi slučaju otpale sve optužbe da Izrael nije država jednakopravnih građana. Palestinska država tako bi preuzela sva suverena prava za arapsko stanovništvo na cijelom području Palestine.

Ono što bi se zaključno moglo ustvrditi jest to da se u Izraelu diskriminacija provodi institucionalno. Institucije imaju zadaću, a u skladu sa zakonodavstvom, provoditi različito postupanje prema raznim vjerskim i etničkim skupinama. To je osnovna razlika u odnosu na zapadne zemlje gdje, provodeći diskriminaciju, državne ili druge institucije krše zakon.

Međutim, koje god rješenje odabralo, izraelsko vodstvo samo odgađa konačno rješenje izraelsko-palestinskog pitanja. Time odgađa i neumitnu liberalizaciju i moderni-

18 „Nemamo neograničeno mnogo vremena. Sve više i više Palestinaca nezainteresirano je za rješenje s dvije države putem pregovora. Zato što žele promijeniti suštinu sukoba iz alžirske paradigme u onu Južne Afrike; iz borbe protiv „okupacije“, njihovim rječnikom rečeno, u borbu za princip jedan čovjek – jedan glas. To je, dakako, puno čišća borba, puno popularnija i konačno puno snažnija. Za nas bi to značilo kraj židovske države. Naravno, ja bih više volio sporazum kao rezultat pregovora (s dvije države). Ali osobno sumnjam da takav sporazum može biti postignut unutar vremenskog okvira kojimam je na raspolaganju.“ Ehud Olmert u studenom 2003., citirano iz Jamil Hilal, *Palestine: the Last Colonial Issue, Where Now For Palestine?*, Zed Books, New York, 2007., str. 12

19 Vidjeti: <http://www.jpost.com/NationalNews/Article.aspx?id=197353>

zaciju Države Izrael. Nepomirljivost principa cionizma i vojnog rješenja s principima moderne demokratske države nalaže nov način razmišljanja. Mnogi umjereni izraelski komentatori predlažu upravo to: Izrael mora krenuti u modernizaciju i liberalizaciju države jer bi baš u suprotnom njegovim temeljima mogli biti ugroženi.

Literatura:

Knjige

Cook, Jonathan, *Blood and Religion – the Unmasking of the Jewish and Democratic State*, Pluto Press, London, 2006.

Avishai, Bernard, *The Tragedy of Zionism*, Helios Press, NY, 2002.

Handelman, Don, *Nationalism and the Israeli State*, Berg, Oxford-New York, 2004.

Chomsky, Noam, *The Fateful Triangle*, Pluto Press, London, 1999.

Dershowitz, Alan, *The Case for Peace – How the Arab-Israeli Conflict Can Be Resolved*, Wiley, New Jersey, 2005.

Finkelstein, Norman G., *Image and Reality of the Israel-Palestinian Conflict*, Verso, London-NY, 2003.

Freisleben, Wolfgang, *Das Tor zur Hölle – Israels Gewaltpolitik im Kolonialkrieg um Palästina*, IberoVerlag, Berlin, 2005.

Gilbert, Martin, *Israel – a History*, Key Porter Books, Toronto, 2008.

Kimmerling, Baruch, *Politicide*, Verso, New York, 2003.

Herzl, Theodor, *The Jewish State*, Filiquarian Publishing, 2006.

Kovel, Joel, *Overcoming Zionism-Creating a Single Democratic State in Israel/Palestine*, Pluto Press, London, 2007.

Morris, Benny, *One State-Two States*, Bloomsbury, London, 2009.

Reinhart, Tanya, *The Road Map to Nowhere, Israel/Palestine Since 2003*, Verso, London-New York, 2006.

Shahak, Israel, *Židovskapovijest, židovskareligija*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2006.

Yiftachel, Oren, *Ethnocracy: Land and Identity Politics in Israel*, University of Pennsylvania Press, 2006.

Zbirka eseja

Where Now for Palestine – The Demise of the Two-State Solution, ur. Jamil Hilal, Zed Books, London-New York, 2007.

Članci

Democratic Norms, Diasporas and Israel's Law of Return, Alexander Jacobson, Amnon Rubinstein, dostupna na: <http://www.ajc.org/atf/cf/%7B42D75369-D582-4380-8395-D25925B85EAF%7D/YakobsonRubinstein2005.pdf>

The Model of ethnic democracy: Israel as a Jewish and democratic State, Sammy Smooha, dostupna na http://www.ecmi.de/download/working_paper_13.pdf

Israel's Conflicted Existence as a Jewish and democratic State: Striking the proper Balance under the Citizenship and Entry into Israel Law, Albert Wan, dostupna na: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/bjil29&div=39&id=&page=>

Redrawing the Boundaries of Citizenship: Israel's New Hegemony, Nadim N. Rouhana; Nimer Sultany, *Journal of Palestine Studies*, svezak 33, br. 1 (jesen 2003.), str. 5-22, dostupna na: <http://www.law.harvard.edu/academics/degrees/gradprogram/sjd/sjd-current-students/nimer-sultany-redrawing-the-boundaries.pdf>

Summary

The article deals with the declared democratic character of the State of Israel and compares it with the real state of affairs. The contradiction present in the definition of Israel as "Jewish and democratic" has from its very beginning created certain characteristics of the State that are hardly comparable with western liberal democracy. Israel is striving to present itself as such despite the obvious adverse position of the Arab minority, comprising around 20 per cent of the population. This position of the Israeli Arabs reflects itself not only on the status of the minority, but also on the entire geopolitical situation in Israel and the West Bank as well. The status of the Palestinians in Israel can be deducted from the everyday political practice as well as from the fundamental documents and legislation of the State of Israel. The segregation of population according to religion makes for an invisible wall within the Israeli society.

Key words: State of Israel, democracy, Arab minority, population, legislation